

Asia: VN/13507/2022

Valtakunnalliset strategiset tavoitteet pelastustoimen järjestämislle vuosille 2023 – 2026

Kysymykset lausunnon antajille

1) Tausta-organisaatio:

Järjestö

2) Valtioneuvoston päätösasiakirjaa koskeva kysymys:

- Miten hyvin pelastustoimen valtakunnalliset strategiset tavoitteet vastaavat kansallisen ja kansainvälisen toimintaympäristön riskeihin ja uhkiin?
- Puuttuuko valtakunnallisista tavoitteista jokin oleellinen tavoite, joka tulisi asettaa pelastustoimelle?

Pelastustoimen valtakunnalliset strategiset tavoitteet vastaavat kansallisen ja kansainvälisen toimintaympäristön riskeihin ja uhkiin pääsääntöisesti hyvin.

Strategiassa tulee selkeämmin näkyä henkilöstönvoimavarojen merkitys pelastustoimen strategian toteuttamisessa. Tavoitteista puuttuu myös pelastushenkilöstön hyvinvoinnin, turvallisuuden ja työurien edistäminen riittävällä tavalla.

Yhteiskunnan ja toimintaympäristön muutosten heijastusvaikutuksia pelastustoimeen ei ole huomioitu riittävästi. Käynnissä olevia yhteiskunnan muutostekijöitä ovat esimerkiksi kaupungistuminen, ilmastonmuutos ja sen aiheuttamat lieveilmiöt, väestörakenteen muuttuminen, polarisaatio ja syrjäytymiskehitys sekä teknologian nopea kehittyminen. Uutena uhkana voidaan mainita lisääntynyt aseellisen konfliktin uhka, mihin myös pelastustoimen tulisi varautua.

Tavoitteista puuttuu operatiivisen pelastushenkilöstön henkilöstömitoitus. Tavoitteeksi tulee asettaa 1 operatiivinen pelastaja alueen tuhatta asukasta kohden. Henkilöstömitoitusta on käytetty mittarina esimerkiksi vanhuspalvelulaisissa (980/2012).

Myös viestintä ansaitsee oman tavoitekohtansa.

1. Tavoite: Hyvinvointialueen pelastustoimi on organisoitu itsehallinnon tarpeet huomioiden siten, että pelastustoimen palvelutaso on turvattu yhdenvertaisesti ja laadukkaasti alueellisesti sekä valtakunnallisesti.

- Miten hyvin tavoite vastaa toimintaympäristön riskeihin ja uhkiin?
- Miten hyvin tavoitteen perustelut vastaavat asetettuun tavoitteeseen?

Kirjoitettu tavoite on hyvä ja kannatettava. Valitettavasti perusteluistua puuttuu konkretia tavoitteiden saavuttamiseksi.

Hyvinvointialueilla työstetään parhaillaan hyvinvointialuestrategioita. Perusteluissa tulisi mainita miten hyvinvointialueiden strategiatavoitteet huomioidaan pelastustoimen strategiassa. Mikä heijastusvaikutus hyvinvointialueiden strategiatavoitteilla on pelastustoimen strategiaan?

Pelastustoimen historia on näyttänyt, että pelastustoimi ei kykene tuottamaan valtakunnallisesti yhdenvertaisia, yhdenmukaisia ja kustannusvaikutteisia palveluja. Tähän on syynä pelastustoimen alueellinen itsehallinto. Kukin pelastuslaitos noudattaa omia käytänteitään ja yhdenmukaisten mallien luominen, saati voimaan saattaminen, on haastavaa. Konkreettisena toimena tavoitteen saavuttamiseksi olisi sisäministeriön johdon vahvistaminen pelastustoimessa tai jopa pelastustoimen valtiollistaminen.

Kustannusvaikuttavuuden tavoittelemisen on ymmärrettävää. Pelastustoimen nykytilassa pelastustoimen menojen karsiminen ei kuitenkaan ole mielekäästä. Palomiesten, esimiesten ja päällystön määrää on nopeasti lisättävä. Tämä edellyttää rahaa. Pelastustoimen tunnistettu rahoitusvaje on myös korjattava. SPAL katsookin, että menojen hillitseminen toimialalähtöisesti ei ole nyt ajankohtaista. Kuluja voidaan pitkällä aikavälillä yrittää karsia tuottavuutta parantamalla. Tämä ei kuitenkaan ole nopeaa eikä helppoa.

2. Tavoite: Pelastustoimen onnettomuuksien ehkäisy on järjestetty riskiperusteisesti, yhdenmukaisesti ja vaikuttavasti.

- Miten hyvin tavoite vastaa toimintaympäristön riskeihin ja uhkiin?
- Miten hyvin tavoitteen perustelut vastaavat asetettuun tavoitteeseen?

ei lausuttavaa

3. Tavoite: Pelastustoimella on välitön kyky toimia suunnitellusti kaikissa turvallisuustilanteissa, ja se säilyy turvallisuuden lähipalveluna.

- Miten hyvin tavoite vastaa toimintaympäristön riskeihin ja uhkiin?
- Miten hyvin tavoitteen perustelut vastaavat asetettuun tavoitteeseen?

Tavoite on erinomainen, mutta sen saavuttaminen on erittäin haasteellista. Jotta pelastustoimella olisi kyky toimia kaikissa olosuhteissa paikallisena, alueellisena ja valtakunnallisena yhteen toimivana kokonaisuutena, tulee henkilöstöressurssien vaje korjata. Nykyisillä henkilöstömäärillä tavoitteen saavuttaminen on käytännössä mahdotonta.

Tavoite pelastustoimen johtamisjärjestelmän osalta on hyvä ja kannatettava. Tavoitteen toteutuminen esimerkiksi kenttäjohtamisen osalta edellyttää pelastuslain päivittämistä.

Asiakohdan kolmas kappale on ajatuksellisesti jäänyt kesken.

4. Tavoite: Pelastustoimen alueellinen ja valtakunnallinen valmius sekä varautuminen mahdollistavat väestön suojaamisen kaikissa olosuhteissa.

- Miten hyvin tavoite vastaa toimintaympäristön riskeihin ja uhkiin?
- Miten hyvin tavoitteen perustelut vastaavat asetettuun tavoitteeseen?

Tavoite on hyvä ja kannatettava.

Perusteluissa tulisi korostaa pelastustoimen roolia myös sotilaallisissa konflikteissa. Koulutusohjelmaan tulee sisällyttää opetusta pelastustoiminnasta aseellisten selkkausten aikana. Tätä osaamista tulee päivittää ja kehittää myös työelämän aikana.

5. Tavoite: Pelastustoimella on kyky antaa ja vastaanottaa kansainvälistä apua

- Miten hyvin tavoite vastaa toimintaympäristön riskeihin ja uhkiin?
- Miten hyvin tavoitteen perustelut vastaavat asetettuun tavoitteeseen?

ei lausuttavaa

6. Tavoite: Pelastustoimen kansallinen kehittäminen perustuu tiedolla johtamiseen ja kansallisesti yhtenäiseen tiedonhallintaan.

- Miten hyvin tavoite vastaa toimintaympäristön riskeihin ja uhkiin?
- Miten hyvin tavoitteen perustelut vastaavat asetettuun tavoitteeseen?

Tavoite on erinomaisen hyvä ja kannatettava. Enää puuttuu varsinainen konkretia tavoitteen perusteluosion mukaisen tilan saavuttamiseksi.

7. Tavoite: Pelastustoimen investoinnit tukevat palvelutuotannon vaikuttavuutta.

- Miten hyvin tavoite vastaa toimintaympäristön riskeihin ja uhkiin?
- Miten hyvin tavoitteen perustelut vastaavat asetettuun tavoitteeseen?

Tavoite on hyvä ja kannatettava. Pelastustoimen rahoitus tulee varmistaa, jotta tavoite voidaan toteuttaa.

8. Tavoite: Pelastustoimen henkilöstöresurssien riittävyys, osaaminen ja hyvinvointi on varmistettu

- Miten hyvin tavoite vastaa toimintaympäristön riskeihin ja uhkiin?
- Miten hyvin tavoitteen perustelut vastaavat asetettuun tavoitteeseen?

Asiakohdan otsikon tavoite: "Pelastustoimen henkilöstöresurssien riittävyys, osaaminen ja hyvinvointi on varmistettu", on tietysti hyvä ja kannatettava. Jälleen kuitenkin konkretia tavoitteen saavuttamiseksi puuttuu.

Ensisijaisesti tulee korjata nykyinen ja tulevaisuudessa yhä paheneva pelastajapula. Koulutusmääriä on nostettava välittömästi.

Henkilöstöön liittyvää tavoite 8. on nostettava tavoitteiden kärkeen. Tie laadukkaiden pelastustoimen palvelujen järjestämiselle ja toteuttamiselle on henkilöstön näkyminen vahvasti strategiatavoitteissa. Se on osoitus vastuullisuudesta henkilöstöä ja turvallisuuspalveluja käyttäviä kansalaisia kohtaan.

Työoloja tulee kehittää yhteistyöllä työnantajien ja henkilöstöjärjestöjen kesken. Henkilöstöä tulee osallistuttaa yhteisiin päätöksiin mahdollisimman paljon. Muutostilanteet tulee ennakoida yhdessä henkilöstön kanssa. Työnantajan on kiinnitettävä aiempaa enemmän huomiota päätöstensä ja määräystensä perustelemiseen. Johtamisjärjestelmää on kehitettävä ja modernisoitava sekä lisättävä vuoropuhelua johdon, esihenkilöiden ja henkilöstön välillä.

Veto- ja pitovoiman osalta on varmistettava kilpailukykyinen palkkaus suhteessa töiden vaativuuteen ja muiden samasta työvoimasta kilpailevien toimialojen palkkaukseen.

Tavoitteista puuttuu pelastushenkilöstön ikääntymiseen ja työurien pidentymiseen liittyviin riskeihin vastaaminen. Riskit kohdistuvat toimintavalmiuden ylläpitoon ja henkilöstön hyvinvointiin.

Pelastustoimessa on aktiivisesti tuettava henkilöstön fyysistä ja psyykkistä toimintakykyä työkykyjohtamisen ja ikäjohtamisen keinoin. Työurien pidentyessä johtamisessa on kiinnitettävä erityistä huomiota henkilöstön yksilöllisiin vahvuuksiin ja voimavaroihin. Pelastustoimeen tulee luoda valtakunnallinen työuraohjelma, jota hyvinvointialueet toteuttavat. Pelastustoimessa on huomioitava eri elämänvaiheissa olevien työntekijöiden osaamisen kehittäminen sekä työhyvinvoinnin varmistaminen. Pelastustoimessa on toteutettava koulutusmyönteistä henkilöstöpolitiikkaa, joka mahdollistaa henkilöstön kouluttautumisen ja yksilöllisten työurien toteuttamiseksi tarvittavat työpaikkatason joustot.

9. Tavoite: Pelastustoimen hallinto- ja ohjausjärjestelmä on selkeä.

- Miten hyvin tavoite vastaa toimintaympäristön riskeihin ja uhkiin?
- Miten hyvin tavoitteen perustelut vastaavat asetettuun tavoitteeseen?

ei lausuttavaa

4) Muut valtioneuvoston päätöstä ja sen perustelumistiota koskevat kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Perustelumuistiossa tulisi osoittaa ja perustella konkreettisemmin tavoitteet, mitä ja minkä verran pelastustoimi tarvitsee voimavaroja ts. rahoitusta tavoitteiden toteuttamiseksi. Näin voitaisiin varmistaa pelastustoimen määrärahat talousarvioesityksessä.

Muistion osalta pelastustoimen strategiatavoitteista puuttuvat selkeät, konkreettiset tavoitteet strategiakaudelle. Myöskään tavoitemittareita ei ole mainittu perustelumuistiossa.

Mittareilla edistetään strategian toteutumista. Mittaamalla pelastustoimi seuraa, miten tavoitteet toteutuvat.

Jos halutaan, että strategia muuttuu käytännöksi, sen pitää muuttua valtakunnallisiksi, hyvinvointialuekohtaisiksi sekä organisaatio- ja yksikötason ja yksilöiden tavoitteiksi. Jotta strategia toteutuu, ja sitä voidaan toteuttaa, strategiaa toteuttavalle tulisi antaa strategiaan perustuvat, mitattavat tavoitteet ja vastuuta siitä, että ne toteutuvat.

Mittareiden määrittelyssä on kuitenkin huomioitava strategian toteuttamisen resurssit. Paljonko resursseja on tiedon tuottamiseen ja kuinka paljon resursseja on käytettävissä mittareiden laadun varmistamiseen? Harvemmat tai karkeammat mittarit voivat riittää, mutta täysin abstrakteja tavoitteet ja mittarit eivät voi olla.

Oikein asetetuilla strategiatavoitteilla ja -mittaristolla pelastustoimi myös viestii siitä, mikä on tärkeää. Strategiaa ei voi toteuttaa ilman, että strategian tavoitteista viestii systemaattisesti ja proaktiivisesti, ja myös toteutuksen edistymisestä.

Strategiamuistion Perusteet -kohdassa mainitaan, että strategisten tavoitteiden toimeenpanon tueksi otetaan valtakunnallisesti käyttöön pelastustoimen suorituskyvyn määrittelyyn perustuva toimintamalli. Positiivista on, että valmisteltua toimintamallia hyödynnetään pelastustoimen uudistuksen ja strategian toteuttamisen työkaluna.

Jaakkola Pasi

Suomen pelastusalan ammattilaiset SPAL ry